

УДК 343.9:[343.37+343.55](477)''1945/1946''

DOI: 10.26565/2227-6505-2019-29-02

**БОРОТЬБА ПРОТИ БАНДИТИЗМУ В УКРАЇНІ
В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (1945-1946 рр.)**

В. А. Греченко

Харківський національний університет внутрішніх справ
grechenko18@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0002-6046-0178>

У 1945 -1946 рр. відмічалось значне зростання злочинності в республіці. На це вплинув комплекс причин політичного, соціального, організаційного, економічного та психологічного характеру. Автор встановив, що чинниками, які спричинили цей кримінальний феномен, були: повоєнна розруха, величезний дефіцит товарів першої необхідності, наявність значної кількості зброї, що знаходилася у населення (як наслідок бойових дій), голод, що розпочався у 1946 р., неукомплектованість органів міліції, недостатній професіоналізм її співробітників, масова міграція населення (демобілізація мільйонів військовослужбовців, повернення значної кількості людей з евакуації, полону, концтаборів), психологічні наслідки війни, що сформували у певної частини населення звичку до насильства. Не сприяла покращенню роботи міліції також помилкова кримінально-правова доктрина, що панувала в юриспруденції доби сталінського тоталітарного режиму, про те, що злочинність – це пережиток минулого, не притаманний соціалізму і тому її зростання – лише недолік в роботі міліції. У статті наводиться значна кількість фактів, які свідчать про складність криміногенної ситуації у досліджуваній період і часті прояви бандитизму у різних регіонах республіки. Розкрито особливості нормативно-правового забезпечення діяльності органів правопорядку, виявлено характер змін в організації і кадровому складі міліції УРСР в 1945-1946 рр. Проаналізовано основні напрями і особливості практичної діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі зі злочинністю, показано підсумки протидії міліції бандитизму у вказаний період. Автор відзначає, що боротьбі зі злочинністю в даний період приділялася досить значна увага, діяльність міліції поступово покращувалася, але в цілому результати цієї роботи істотно вплинули на зменшення проявів бандитизму децю пізніше.

Ключові слова: Україна, 1945-1946 роки, протидія бандитизму, НКВС-МВС, міліція.

В 1945 -1946 гг. отмечался значительный рост преступности в республике. На это повлиял комплекс причин политического, социального, организационного, экономического и психологического характера. Автор установил, что факторами, которые стали причинами этого криминального феномена, были: послевоенная разруха, огромный дефицит товаров первой необходимости, наличие значительного количества оружия, которое находилось у населения (как следствие боевых действий), голод, начавшийся в 1946 г., неукомплектованность органов милиции, недостаточный профессионализм ее сотрудников, массовая миграция населения (демобилизация миллионов военнослужащих, возвращения значительного количества людей из эвакуации, плена, концлагерей), психологические последствия войны, которые сформировали у определенной части населения привычку к насилию. Не способствовала улучшению работы милиции также ошибочная криминально-правовая доктрина, которая господствовала в юриспруденции периода сталинского тоталитарного режима, состоявшая в том, что преступность - это пережиток прошлого, не присущий социализму, и потому ее рост - лишь недостаток в работе милиции. В статье приводится значительное количество фактов, которые свидетельствуют о сложности криминальной ситуации в исследуемый период и частые проявления бандитизма в разных регионах республики. Раскрыты особенности нормативно-правового обеспечения деятельности органов правопорядка, выявлен характер изменений в

организации и кадровом составе милиции УССР в 1945-1946 гг. Проанализированы основные направления и особенности практической деятельности органов внутренних дел в борьбе с преступностью, показаны итоги противодействия милиции бандитизму в указанный период. Автор отмечает, что борьбе с преступностью в данный период уделялось достаточно значительное внимание, деятельность милиции постепенно улучшалась, но в целом результаты этой работы существенно повлияли на уменьшение проявлений бандитизма несколько позже.

Ключевые слова: Украина, 1945-1946 годы, противодействие бандитизму, НКВД-МВД, милиция.

In 1945-1946 the considerable increase of criminality was marked in a republic. The complex of reasons of political, social, organizational, economic and psychological character influenced on it. An author set that factors, that entailed this criminal phenomenon, were, : post-war devastation, enormous scarcity of goods of daily necessity, presence of far of weapon, that was in a population (as a result of battle actions), hunger that began in 1946, full unstrength of organs of militia, insufficient professionalism of her employees, mass migration of population, is demobilization of millions of servicemen, return of far of people from evacuation, captivity, concentration camps, psychological consequences of war, that formed at certain part of population habit to violence. Did not assist the improvement of work of militia also an erroneous criminal law doctrine, that dominated in jurisprudence of time of the Stalin totalitarian mode that criminality is vestige of the past, not inherent socialism and that is why her increase, - only a defect in-process militia. To the article the far of facts that testify to complication of criminogenic situation in an investigated period and frequent displays of gangsterism in the different regions of republic is driven. The features of the normatively-legal providing of activity of organs of law and order are exposed ; character of changes is educed in organization and skilled composition of militia of Ukrainian SSR in 1945-1946. Basic directions and features of practical activity of organs of internal affairs are analysed in a fight against criminality, the results of counteraction to the militia of gangsterism are shown in an indicated period. An author marks that to the fight against criminality considerable enough attention was spared in this period, activity of militia got better gradually, but on the whole this job performances substantially influenced on reduction of displays to gangsterism some later.

Keywords: Ukraine, 1945-1946, counteraction to gangsterism, NKVS-MVS, militia.

Шлях до покращення роботи поліції має кілька основних напрямів і один з них - це осмислення досвіду минулого, особливо тих років, які були чимось подібними до сьогоднішньої ситуації. Зараз Україна знаходиться у стані гібридної війни, і криміногенна ситуація в країні має певні аналогії з повоєнним періодом, зокрема 1945-1946 рр. Тут і наявність значної кількості зброї на руках у населення, і зміни у соціальній психології, пов'язані з бойовими діями, і труднощі соціально-економічного становища та інше. У цих аспектах ми вбачаємо актуальність обраної теми.

Деякі аспекти цієї теми досліджувалися у дисертації М. М., Лагоші [1], у книзі американського дослідника Джефрі Бурдса [2], статті В.Г. Телійчука [3], науково-популярному нарисі з історії Харківської міліції С.Г. Курила [4]. Проте усі ці роботи присвячені більш тривалому періоду (в основному, 1946-1953 рр.) і обраному нами часовому відрізку приділяється недостатня увага. Тому дану проблему можна вважати такою, що потребує подальшого дослідження.

Автор поставив собі за мету: дати оцінку стану злочинності в Українській РСР в 1945-1946 рр., проаналізувати особливості нормативно-правового забезпечення діяльності органів правопорядку:

- виявити характер змін в організації і кадровому складі міліції УРСР в 1945-1946 рр.;
- проаналізувати основні напрями і особливості практичної діяльності органів внутрішніх справ у боротьбі із злочинністю;
- показати результати протидії міліції бандитизму у вказаний період.

Наукова новизна дослідження визначається вибором теми, що не отримала достатнього висвітлення в історіографії, і полягає в комплексному вивченні діяльності міліції УРСР щодо боротьби з бандитизмом в 1945-1946 рр. Доповнено матеріали щодо стану злочинності у вказані роки, підсумки протидії злочинності, розкрито заходи республіканського та місцевого керівництва у напрямі посилення роботи органів міліції.

Статистика злочинності в СРСР показує, що в повоєнний період органи внутрішніх справ зіткнулися з проблемою стрімкого зростання злочинності - 30% соціального бандитизму в Радянському Союзі припадало на Українську РСР [2, с.16]. Підсумовуючи думки істориків, слід відзначити, що зростання бандитських проявів у 1945-1946 рр. було викликане цілим комплексом як соціально-економічних наслідків радянсько-німецької війни, так і внутрішньою політикою влади усіх рівнів щодо їх вирішення. Ослаблене колективізацією і війною сільське господарство країни ледве годувало населення, а посуха, неврожай та вивіз хліба з республіки призвели до голоду в 1946-1947 рр., який в УРСР забрав життя у понад 1 млн осіб [5, с.87].

Відразу після війни гостра нестача товарів повсякденного споживання стимулювала зростання спекуляції і «чорного ринку», які були поживним середовищем для діяльності злочинних елементів і зростання розбоїв, грабежів і крадіжок [6, с.35]. У цей період не завжди належна увага приділялася проблемам молоді, її матеріальному становищу та освітньому рівню і це призводило до того, що певна її частина ставала на злочинний шлях. Слід підкреслити, що діяльність партійно-радянської влади у справі організації боротьби з кримінальним бандитизмом йшла в руслі загальнодержавної кримінально-правової політики сталінського тоталітарного режиму, який відносив злочинність до пережитків капіталізму, вважав наслідком впливу чужих соціалістичному ладу ідей і недоліками в політико-масовій роботі серед населення. В результаті влада намагалася не помічати соціально-економічних причин злочинності, не зважала на думки і оцінки населення з цієї проблеми і спрямовувала усю потужність репресивних органів лише на ліквідацію банд, а не на усунення причин, що їх породжували. Про це свідчить той факт, що в жодному з компартійно-радянських рішень того часу немає жодного слова про важкі умови життя населення як про причину зростання злочинності [7].

У вказані роки оперативна ситуація погіршувалася ще й тим, що в цей час відбувалася масова міграція населення: люди поверталися з евакуації, полону, концтаборів, після насильницького вивезення в Німеччину на примусові роботи, демобілізувалися, репатріювалися. Ще одна з причин зростання злочинності – недоліки в роботі самої міліції, яка недостатньо займалася проведенням необхідних профілактичних заходів.

У 1945 р. лише у Харківській області було здійснено 67 озброєних бандитських пограбувань складів, магазинів і місцевого населення [8, с.74]. 1946 р. дав ще гірші показники у статистиці злочинності порівняно з 1945 р.: число грабежів у республіці зросло на 120%, вбивств на 117%, пограбувань з вбивствами на 130%. Усього в цьому році в Україні було зареєстровано 66876 злочинів [1, с.14].

Пік злочинів припав на 1946 рік, упродовж якого було виявлено більше 36 тисяч озброєних пограбувань і понад 12 тисяч випадків соціального бандитизму. Про гостроту проблеми боротьби з післявоєнною злочинністю свідчить секретне зведення перлюстрованих листів в Дрогобицькій області за період з 1 по 19 вересня 1946 р., направлене з МДБ генерал-лейтенантом О.І. Вороніним секретарю Дрогобицького обкому КП(б)У 3 жовтня 1946 р. У зведенні повідомлялося про 98 випадків бандитських нападів, відомості про яких отримані з 21 325 листів, переглянутих цензурою [12, арк.119-121].

Ось витяги лише з деяких з них, які наводить у своїй книзі Джефрі Бурдс: «Зараз дуже небезпечно в наших краях. Грабежі і вбивства законотрусливих людей на вулицях і в їх будинках. Вночі 25 березня убили Олексія Копицю. Три особи зі зброєю прийшли до нього і усе забрали. Стягнули навіть черевики з ніг. Вони убили прохожого на дорозі, а усього убили вже чотири людини» (6 квітня 1946 р., Д. Порхун – Кам'янець-Подільська область – М. Порхуну).

«Життя в нашій стороні воістину погане. Багато бандитів і вони увесь час грабують села. Вони вже пограбували п'ять сімей, а у Петра Стецюка убили дружину і дочку і усе вкрали в хаті». (3 квітня 1946 р., Д. Сабадаш – Кам'янець-Подільська область – В. Сабадашу) [2, с. 23-24].

Характерною особливістю злочинної діяльності бандгруп була значна кількість озброєних нальотів на різні об'єкти. Наприклад, група у складі 12 осіб у м. Дніпропетровську упродовж жовтня – листопада 1946 р. вчинила 12 озброєних пограбувань. А інша група у складі 10 осіб вчинила 8 озброєних пограбувань протягом 4 –х місяців [3, с.19-20].

У Ротмістрівському районі Київської області (нині Смілянський район Черкаської обл.) тривалий час безкарно оперувала бандитська група з 8 осіб, головним чином з молоді 1927-1930 року народження, що складалася з місцевого населення, яка в цьому і сусідніх районах здійснювала грабежі, підпали, вбивства; мали місце факти руйнування залізничної колії та ін. У Києво-Святошинському, Фастівському, Жашківському, Білоцерківському, Ржищевському та інших районах мали місце факти замаху на керівних працівників сільрад і колгоспів. У Васильківському, Гребінківському, Білоцерківському, Броварському, Бориспільському, Смілянському і Городищенському районах була низка випадків бандитизму, пов'язаних з грабежами і вбивствами місцевого населення [9, с. 308-309].

В Рівненській області 22 грудня 1945 р. в с. Мала Омальяна Ровенського району група невідомих в кількості 5 осіб у формі військовослужбовців, озброєна автоматами, вбила гр. Онопрійчука, пограбувала його майно і зникла на автомашині [10, с. 309-310]. І таких прикладів можна наводити величезну кількість.

До цього слід додати ще й недостатній відсоток розкриття злочинів. Кримінальна статистика свідчить, що в другому півріччі 1946 р. було розкрито 76,2% злочинів, а в першому півріччі 1947 р. – лише 58% за розбійними нападами й пограбуваннями без убивств [3, с. 19-20].

На це впливав ще й такий чинник, як недостатня укомплектованість органів міліції. До початку 1945 року в органах НКВС Української РСР налічувалося 57834 осіб або 71 % до штатного розпису. Серед національностей, яких всього у складі міліції республіки нараховувалося 50, українці склали 55 %, росіяни 35 %, євреї 4 %, білоруси 2 %, інші 2,6 % [13, арк.12].

Характерною особливістю стану міліції у цей час була велика плінність кадрів. У 1946 р. з органів міліції звільнили 32,8% від усього особового складу. На це, в першу чергу, вплинув такий фактор: комплектування органів у перші післявоєнні роки здійснювалося у зв'язку з нагальними проблемами дуже швидкими темпами, без достатньої перевірки кандидатів на службу. Вагомим чинником стали і чистки «політично неблагонадійних» співробітників міліції. За їх результатами лише працівників з офіцерськими і спеціальними званнями начальницького складу міліції було звільнено 13,4 % від кількості всіх звільнених і 32,6% від числа тих, що закінчили спеціальні навчальні заклади МВС [1, с. 13].

Основним джерелом поповнення лав міліції були мобілізація за рознарядкою партійних і радянських органів робітників і службовців підприємств та організацій (в 1946 році вони склали 70% від усіх зарахованих до органів МВС), демобілізовані військовослужбовці (в 1946 році - 20%) [1, с. 12].

12 травня 1945 р. – через 3 дні після перемоги у радянсько-німецькій війні – ЦК КП (б) У прийняло рішення «Про підбір комуністів і комсомольців для роботи в органах НКВС». На виконання цього рішення бюро Кіровоградського обкому КП (б)У у своїй постанові від 28 травня 1945 року зобов'язало райкоми КП(б)У відібрати і направити з числа комуністів і комсомольців на роботу в органи НКВС 35 осіб (згідно з рознарядкою ЦК КП(б)У) [11, с. 297].

У постанові РНК УРСР та ЦК КП(б)У «Про заходи посилення боротьби з кримінальною злочинністю, зміцнення охорони громадського порядку та органів міліції», ухваленій у січні 1946 року, наголошувалося на головних завданнях діяльності міліції: «попередження і недопущення кримінальних проявів та крадіжок соціалістичної власності;

вчасне розкриття скоєних злочинів, відшкодування збитків, завданих злочинцями постраждалим, шляхом забезпечення розшуку їхнього майна». Підкреслювалася необхідність істотної активізації роботи міліції щодо розкриття цих видів злочинів, вилучення зброї, що незаконно знаходилася в населення [14, арк. 359-376].

На виконання цієї постанови у тому ж січні 1946 р. в Харкові були проведені партійний і комсомольський міські активи з порядком денним «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю і хуліганством», які ухвалили рішення надати допомогу органам міліції, активніше залучати громадськість до охорони правопорядку, зміцнювати лави міліції. Керівні працівники управління міліції виступали на заводах імені Малишева, ХТЗ, ХЕМЗ, «Серп і молот», імені Шевченка, велозаводі та інших підприємствах зі звітами про роботу зі зміцнення громадського порядку, на конкретних прикладах показували значення спільної участі міліції та громадськості у боротьбі з правопорушниками. Трудові колективи спрямували в бригади сприяння міліції та групи охорони громадського порядку сотні людей [4, с. 115]. У результаті цих всіх заходів уже наприкінці 1946 р. міліція була укомплектована співробітниками на 92,4% [3, с. 21].

Питання про посилення боротьби зі злочинністю періодично розглядали керівні органи областей. Так 10 листопада 1946 р. бюро Київського обкому КП(б)У розглянуло питання про посилення боротьби з кримінальною злочинністю і проявами бандитизму у районах Київської області. У постанові відзначалося, що у практиці роботи органів УМВС і УМДБ мають місце неузгодженість дій, випадки міжвідомчої недомовленості, що шкідливо позначається на оперативності і своєчасній ліквідації кримінальних елементів; оперативний склад органів МВС, МДБ і особливо міліції у ряді районів укомплектований особами, що не відповідають призначенню, очищення від непридатних працівників і зміцнення оперативного складу районних відділів МДБ, МВС і міліції проходить дуже повільно; каральна політика народних і обласного судів, а також прокуратури недостатньо жорстка і рішуча, є ряд випадків, коли за розбій, грабіж і бандитизм виносяться іноді м'які вироки. Приписувалося усі слідчі справи про бандитизм і грабежі закінчувати в найкоротші терміни і негайно передавати їх в судові органи; переглянути склад оперативних працівників, звільнивши від роботи непридатних і таких, що скомпрометували себе [9, с. 308-309].

Подібну постанову прийняло й бюро Рівненського обкому КП(б)У 29 грудня 1946 р. У ній відзначалася незадовільна робота органів міліції по боротьбі зі злочинністю та організації охорони громадського порядку в області і м. Рівне. Бюро зобов'язало начальника УНКВС області В. М. Трубнікова в місячний термін укомплектувати штати міліції м. Рівне, особливо рядовими міліціонерами, забезпечити відділ карного розшуку УМ НКВС автомашиною. Начальника облзв'язку зобов'язали забезпечити міліційні пости телефонним зв'язком в дводекадний термін після встановлення постів за схемою [10, с. 309-310].

Дуже суттєву роль в боротьбі зі злочинністю відігравали дільничні уповноважені міліції. У 1946 р. дільничними уповноваженими було розслідувано 6298 справ, а в 1947 р. їх кількість становила вже 8455 [1, с.15]. У Харківській області в 1945 р. вони попередили 139 і розкрили 371 злочин, виявили сотні осіб, що незаконно зберігали зброю, виготовляли самогон та інших правопорушників. У цей період для протидії злочинності більша увага стала приділятися більш раціональній дислокації постів міліції. Їх збільшили за рахунок скорочення внутрішніх нарядів, переходу добових постів на двозмінні та однозмінні. Якщо у 1945 р. у Харкові було 80 зовнішніх постів, то у 1946 р. їх число збільшилося до 137. Активну участь в патрулюванні вулиць міста брав весь офіцерський склад обласного управління та міських відділень міліції. У результаті лише в 1945 р. в області були ліквідовані 148 грабіжницьких, 286 злодійських угруповань і 10 груп злісних хуліганів [4, с. 117].

У 1946 р. для підвищення ролі громадськості в протидії злочинності при міських, районних відділах міліції, лінійних відділеннях і лінійних пунктах міліції залізничного та водного транспорту були знову створені бригади сприяння міліції (БСМ). Загальне керівництво за їх діяльністю покладалося на органи міліції, чисельність цих бригад у

досліджуваний період постійно зростала [3, с. 21]. Результати досить швидко далися взнаки. Вже у 1946 р. за участю БСМ було розкрито 20% (від усіх скоєних) злочинів, попереджено 17,8% від загальної кількості і затримано 18% (від усіх затриманих) злочинців [1, с. 15-16].

За зразкове виконання службових обов'язків з охорони правопорядку у 1945 р. по Харківській області 28 співробітників були нагороджені орденами і медалями, у 1946 р. 22 працівники були відзначені знаком «Почесний працівник НКВС», 142 – цінними подарунками [4, с.121].

Всього по НКВС УРСР у 1946 р. за виконання спеціального завдання уряду, ліквідацію бандитизму і злочинності 580 осіб були нагороджені урядовими нагородами – орденами и медалями [13, арк. 25].

У боротьбі з озброєними злочинцями у перші повоєнні роки міліція Харківщини понесла істотні втрати: загинули працівники міліції І. Д. Швецький, О. І. Пивоваров, Н. П. Копков, І. Ф. Матус, А. І. Солодилов, В. П. Гітлан, Н. Я. Калашников, А. С. Кулініч, К. П. Черепаха, Н. З. Рисований, Н. Н. Лола, Ф. М. Батраков, Д. У. Пересада та інші [4, с. 123].

Отже, у перші післявоєнні роки (1945-1946) спостерігалось значне зростання бандитизму, що пояснювалося комплексом політичних, соціально-економічних та психологічних причин, серед яких слід виділити розруху, голод, страшний дефіцит товарів широкого вжитку, наявність значної кількості зброї на руках у населення, звичку до насильства, що виникла у частини осіб у роки війни, недостатню роботу міліції та ін. Разом з тим, слід відзначити, що боротьбі зі злочинністю в даний період приділялася досить значна увага, поступово укомплектовувались лави міліції, краще організовувалася її робота, що пізніше дало свої результати.

Література

1. Лагоша М. М. Міліція України в 1945-1953 рр.: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Донецьк, 2000. 24 с.
2. Бурдс, Джефри Советская агентура. Очерки истории СССР в послевоенные годы (1944-1948). Москва – Нью-Йорк: «Современная История», 2006.296 с.
3. Телійчук В.Г. Боротьба з бандитизмом та розбійними нападами в Україні в післявоєнні (1946–1953) роки. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2014. № 1 (43). С.18-23.
4. Курило С.Г. Жити своєю не щадя: Из истории милиции Харьковщины. Х.: Прапор, 1987.295 с.
5. Веселова О.М. Голод 1946-47. *Енциклопедія сучасної України*. Т.6. Го-Гю. Київ: ІЕД НАН України, 2006. С.87.
6. Греченко В.А., Ярмиш О.Н. Організація і діяльність міліції Української РСР в 1951 р. *Наука і правоохорона*. 2019. №2(44). С.33-44.
7. Самарин В.А. Борьба с бандитизмом в Ленинграде во второй половине 40-х годов: Исторический аспект: дис... канд. ист. наук..07.00.02.СПб,2001.232с. URL.: <https://www.dissercat.com/content/borba-s-banditizmom-v-leningrade-vo-vtoroi-polovine-40-kh-godov-istoricheskii-aspekt>. (дата звернення: 03.10.2019).
8. Михайлюк Н.Т. Рожденная революцией: очерк истории милиции Харьковщины (1917-1982 гг.): рукопись.164 с.
9. Постанова бюро обкому КП(б)У про посилення боротьби з кримінальною злочинністю і проявами бандитизму у районах Київської області 10 листопада 1946 Михайленко П.П., Кондратьев Я.Ю. *Історія міліції України* у документах і матеріалах : у 3 т. Київ : Генеза, 1997. Т. 3: 1946-1990. С. 308-309.
10. Постанова бюро обкому КП(б)У про посилення боротьби з кримінальною злочинністю та хуліганством у м. Рівне та Рівненській області 29 грудня 1946 р. Михайленко П.П., Кондратьев Я.Ю. *Історія міліції України*. Т. 3 . С. 309-310.

11. Інформація секретаря Кіровоградського обкому КП(б)У по кадрах про направлення 30 комуністів і комсомольців для роботи в органах міліції 5 липня 1945 р. *Історія міліції України у документах і матеріалах у 3 т.* / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. К. : Генеза, 1999 . Т. 2 : 1926 - 1945. 407 с.
12. Державний архів Львівської області. (ДАЛО). Ф. 5001. Оп. 7. Спр. 279. Арк 119-121зв.
13. Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України (ГДА МВС України). Ф.15. Оп.1. Спр.55. Арк.1-40.
14. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). Ф. 1. Оп. 23. Спр. 4951. Арк. 359- 376.

References

1. Lahosha M. M. *Militsiya Ukrayiny v 1945-1953 rr.* [Militia of Ukraine in 1945-1953] (in Ukrainian): avtoreferat dys... kand.. ist. nauk. 07.00.01. Donetsk, 2000. 24s..
2. Burds, Dzhefri Sovetskaya agentura. *Ocherki istorii SSSR v poslevoynnyye gody (1944-1948)* [Soviet agents. Essays on the history of the USSR in the postwar years (1944-1948)] (in Russian.). Moskva – N'yu-York: «Sovremennaya Istoriya», 2006.296 s.
3. Teliyuchuk V.H. *Borot'ba z bandytyzmozom ta rozbiynymy napadamy v Ukrayini v pislyavoyenni (1946–1953) roky.* [Struggle against banditry and robe attacks in Ukraine in the history of rock (1946-1953)] (in Ukrainian). *Derzhava ta rehiony. Seriya: Pravo.* 2014. № 1 (43).S.18-23.
4. Kurilo S.G.*Zhizni svoey ne shchadya: Iz istorii militsii Khar'kovshchiny.* [Life is not sparing: From the history of the police of Kharkov.] (in Russian). KH.: Prapor, 1987.295 s.
5. Veselova O.M. *Holod 1946-47.* [The Famine of 1946-47] (in Ukrainian). *Entsyklopediya suchasnoyi Ukrayiny.*Т.6.Но-Нyu.Кyyiv: IED NAN Ukrayiny, 2006. S.87.
6. Grechenko V.A., Yarmysh O.N. *Orhanizatsiya i diyal'nist' militsiyi Ukrayins'koyi RSR v 1951 r.* [Organization and Activity of the Police of the Ukrainian SSR in 1951.] (in Ukrainian). *Nauka i pravookhorona.* 2019. №2 (44). S.33-44.
7. Samarin V.A. *Bor'ba s banditizmozom v Leningrade vo vtoroy polovine 40-kh godov: Istoricheskiy aspekt* [The fight against banditry in Leningrad in the second half of the 40s.] (in Russian)... dis. kand. ist.nauk.07.00.02. SPb., 2001. 232s.// URL.: <https://www.dissercat.com/content/borba-s-banditizmozom-v-leningrade-vo-vtoroi-polovine-40-kh-godov-istoricheskii-aspekt>.
8. Mikhaylyuk N.T. *Rozhdennaya revolyutsiyey: ocherk istorii militsii Khar'kovshchiny (1917-1982 gg.)*: [Born of the revolution: a sketch of the history of the police of the Kharkiv region (1917-1982)] (in Russian). rukopis'.164 s.
9. *Postanova byuro obkomu KP(b)U pro posylennya borot'by z kryminal'noyu zlochynnistyuu i proyavamy bandytyzmu u rayonakh Kyyivs'koyi oblasti 10 lystopada 1946*[Resolution of the Bureau of the Regional Committee of the Communist Party (b) Y on intensifying the fight against criminal crime and acts of banditry in the areas of the Kiev region on November]. (in Ukrainian). *Mykhaylenko P.P., Kondrat'ev YA.YU. Istoriya militsiyi Ukrayiny u dokumentakh i materialakh : u 3 t. Kyiv : Heneza, 1997. T. 3: 1946-1990. S. 308-309.*
10. *Postanova byuro obkomu KP(b)U pro posylennya borot'by z kryminal'noyu zlochynnistyuu ta khulihanstvom u m. Rivne ta Rivnens'kiy oblasti 29 hrudnya 1946 r.* [Resolution of the Bureau of the Regional Committee of the Communist Party (b) Y on intensifying the fight against criminal crime and hooliganism in Rivne and Rivne region on December 29, 1946] (in Ukrainian). *Mykhaylenko PP, Kondrat'ev YA.YU. Istoriya militsiyi Ukrayiny. T. 3 . S. 309-310.*
11. *Informatsiya sekretarya Kirovohrads'koho obkomu KP(b)U po kadrakh pro napravlennya 30 komunistiv i komsomol'tsiv dlya roboty v orhanakh militsiyi 5 lypnya 1945 r.* [Information of the secretary of the Kirovohrad regional committee of the Communist Party (b) In the personnel on the sending of 30 communists and Komsomol members to work in the police on July 5, 1945] (in Ukrainian). *Istoriya militsiyi Ukrayiny u dokumentakh i materialakh u 3 t. / P. P. Mykhaylenko, YA. YU. Kondrat'yev. K. : Heneza, 1999 . T. 2 : 1926 - 1945. 407 s.*

12. Derzhavnyy arkhiv L'vivs'koyi oblasti. (DALO). [State archive of Lviv region. (DALO)]. F. 5001. Op. 7. Spr. 279. Ark 119-121zv.
13. Haluzevyy derzhavnyy arkhiv Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrayiny (HDA MVS Ukrayiny). [Sectoral State Archives of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (GDA of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine). F.15. Op.1. Spr.55. Ark.1-40. C.15. D.1. F. 55. L. 1-40].
14. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv hromads'kykh ob"yednan' Ukrayiny (TSDAHO Ukrayiny). [Central State Archives of Public Associations of Ukraine (CDACO of Ukraine). C. 1.D. 23.F. 4951.L. 359- 376]. F. 1. Op. 23. Spr. 4951. Ark. 359- 376.